

# BANKA SLOVENIJE

ANALITSKO RAZISKOVALNI  
CENTER

## Konkurenčnost slovenskega gospodarstva

mag. Andreja Strojani Kastelec

*V prispevku ocenjujemo zunanjo konkurenčnost Slovenije, ki jo opredeljujemo kot zmožnost države prodajati izdelke na svetovnih trgih. Najpogosteje ocenjujemo konkurenčnost gospodarstva na osnovi gibanja realnega deviznega tečaja domače valute. Tovrstni kazalci pa niso dovolj zanesljivi pri oceni konkurenčnosti, saj bi morali poznati tudi ravnotežni realni devizni tečaj.*

*Klasično analizo s pomočjo kazalcev realnega deviznega tečaja zato dopolnjujemo z analizo tržnih deležev, ki ji namenjamo največ prostora. Uporabili smo t.im. »constant market share« analizo, ki omogoča primerjavo dosežkov domačih (slovenskih) izvoznikov s konkurenti (v našem primeru z izbranimi državami EU in CEFTA). Posebej nas je zanimala še uspešnost Slovenije v smislu pridobivanja oz. ohranjanja tržnih deležev v primerjavi z državami CEFTA na trgu EU.*

*Na podlagi kazalcev realnega deviznega tečaja, ki jih izračunavamo za Slovenijo, smo ugotovili, da je bila konkurenčnost v letu 1999 slabša kot v letu 1994, torej da se je v obdobju, ki ga obravnavamo konkurenčnost poslabšala. Dopolnitev ugotovitev z rezultati analize tržnih deležev pa kaže, da se kljub realni apreciaciji domače valute, kot jo merimo s kazalci realnega deviznega tečaja, konkurenčnost slovenskega gospodarstva v obdobju 1994 – 1999 ni izrazito spremenila, saj je Slovenija na trgih EU ohranjala približno nespremenjen tržni delež.*

*Podrobneje smo konkurenčnost pogledali še v odnosu do držav CEFTA in ugotovili, da je Slovenija do te skupine držav v obravnavanem obdobju postala manj konkurenčna, saj so preostale države povečale tržne deleže na trgu Evropske unije tudi za okrog 60% (Poljska, Madžarska), medtem ko Sloveniji sploh ni uspelo povečati tržnega deleža.*

*Ostali pomembnejši ugotovitvi sta še, da smo potrdili veliko pomembnost rasti (tujega) trga za rast izvoza blaga in ugotovili, da je struktura izvoza blaga v zadnjih letih precej stabilna in »neustrezna«, t.j. v tistih skupinah blaga, po katerih raste povpraševanje podpovprečno.*

---

Datum: 9. januar 2001

Avtoriziral: dr. Uroš Čufer

## UVOD

Kakšna je konkurenčnost gospodarstva je pomembno posebej za odprta gospodarstva. Pri tem je konkurenčnosti namenjeno več pozornosti takrat, kadar domača valuta realno močno aprecira, saj to lahko vpliva na poslabšanje salda tekočega računa plačilne bilance oz. prenehanje proizvodnje v tistih podjetjih, ki v teh cenovnih pogojih ne morejo več donosno poslovati na daljši rok. V nadaljevanju bomo analizirali konkurenčnost slovenskega gospodarstva v zadnjih nekaj letih. Zanimalo nas bo predvsem, če se je izvozna konkurenčnost gospodarstva poslabšala, kar bi vplivalo na zmanjšanje izvoza in poslabšanje salda tekočega računa plačilne bilance.

Koncept konkurenčnosti je lahko precej širok, za potrebe te analize pa bomo konkurenčnost opredelili ožje, kot zmožnost države, da lahko prodaja izdelke na svetovnih trgih. V tem smislu obravnavamo konkurenčnost običajno z vidika relativnih razlik v stroških in cenah. Ravno tako, ali pa še bolj, pa so pomembni tudi necenovni dejavniki konkurenčnosti, kot so tehnološke inovacije, kvaliteta proizvodov, vključno s poprodajnimi storitvami, vendar je te dejavnike težje primerjati med državami, saj jih je težko meriti.

Najpogosteje uporabljeni kazalci konkurenčnosti so indeksi realnega deviznega tečaja. Apreciacija<sup>1</sup> domače valute se običajno razlaga kot izguba konkurenčnosti domačega gospodarstva, saj postane domače blago za tujce dražje, domači subjekti pa plačajo za uvoz manj. Vendar povezava med vrednostjo domače valute in spreminjanjem konkurenčnega položaja le ni tako enostavna, zlasti ne v tranzicijskih državah, ki so doživele velika nihanja v vrednosti domače valute in velike strukturne spremembe, zaradi česar lahko ravnotežni realni devizni tečaj aprecira. Tako apreciacija ne pomeni nujno izgube konkurenčnosti, saj lahko odraža le povečano (relativno) produktivnost domačega gospodarstva. V tem primeru pomeni apreciacija domače valute ravnotežno gibanje.

Zaradi zgoraj omenjenega razloga in tudi drugih pomanjkljivosti kazalcev realnega deviznega tečaja si pri analizi konkurenčnosti pomagamo še z drugimi pristopi. Enega od njih – analizo tržnih deležev – bomo uporabili v nadaljevanju. Vprašali se bomo, kaj so bili v zadnjih nekaj letih glavni dejavniki rasti izvoza blaga<sup>2</sup> in pogledali, kako se je gibal konkurenčnost gospodarstva do držav EU in CEFTA.

### 1. REALNI DEVIZNI TEČAJ

Realni devizni tečaj je eden izmed najpogosteje uporabljenih kazalcev za ocenjevanje konkurenčnosti gospodarstva. Realni devizni tečaj meri splošno konkurenčnost države na trgih držav partneric in omogoča primerjavo relativnih (domačih in tujih) cen in stroškov, oboje izraženo v isti valuti. Bistvena lastnost kazalcev konkurenčnosti naj bi bila, da kažejo na izgubo konkurenčnosti takrat, ko proizvajalci menjalnega blaga beležijo izgubo deležev na tujem in na domačem trgu (Lipschitz, McDonald, 1991, str. 1).

Realni devizni tečaj je opredeljen takole:

$$q = \frac{EP}{P^*}$$

S  $q$  je označen realni devizni tečaj<sup>3</sup>, z  $E$  nominalni devizni tečaj (število enot tujega denarja za enoto domačega), s  $P$  domače cene in s  $P^*$  tuje cene. Kadar gre za efektivni devizni tečaj sta  $E$  in  $P^*$  tehtani povprečji več bilateralnih tečajev oz. podatkov o gibanju cen iz več držav, uteži pa izvirajo iz vzorca

---

<sup>1</sup> Ob apreciaciji postanejo tuji dobavitelji konkurenčnejši: domačim izvoznikom se ne izplača več toliko izvažati, hkrati pa domače izvoznike izrinejo tuji dobavitelji tudi iz domačega trga. Nižja uvozna cena blaga spodbuja večje domače trošenje in večje povpraševanje po blagu iz uvoza. Realna apreciacija domače valute tako vodi do povečanja trgovinskega primanjkljaja in poslabšanja zunanjskega položaja države.

<sup>2</sup> Konkurenčna sposobnost gospodarstva zajema tako položaj pri proizvajalcih blaga in ponudnikih storitev. Vendar za slednje ne razpolagamo z ustreznimi podatki, kar onemogoča tudi tovrstno spremljanje konkurenčnosti.

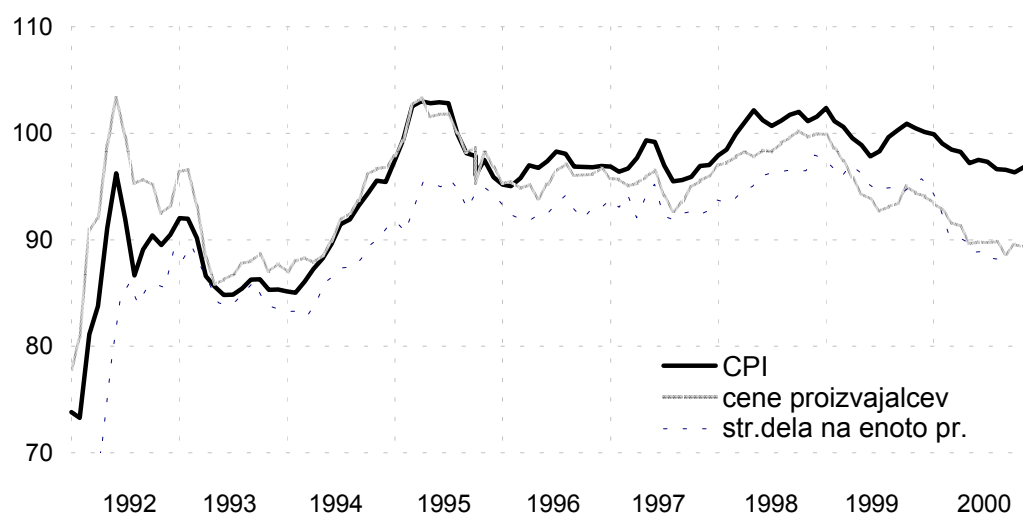
<sup>3</sup> Rast indeksa pomeni apreciacijo domače valute.

menjave. Pri izračunu lahko uporabljamo različne indekse cen oz. stroškov. V Sloveniji izračunavamo realni efektivni devizni tečaj tako, da v izračunu upoštevamo<sup>4</sup>:

- relativne stroške dela na enoto proizvoda,
- relativne cene življenjskih potrebščin in
- relativne cene proizvajalcev.

V nadaljevanju najprej v *sliki 1* prikazujemo, kako se je gibal realni efektivni devizni tečaj v Sloveniji v obdobju po osamosvojitvi. Kot je razvidno iz slike, kažejo vsi trije indeksi realnega efektivnega tečaja na podobno gibanje konkurenčnosti. Realni efektivni tečaj, deflacioniran s cenami življenjskih stroškov je v vsem obdobju bolj apreciiral kot tisti deflacioniran s cenami proizvajalcev, kar pojasnimo s tem, da so se cene nemenjalnega sektorja (storitev) v vsem obdobju povečevale hitreje kot cene menjalnega sektorja (blaga). Letne spremembe v realnem efektivnem deviznem tečaju in še nekatere druge podatke podajamo v tabeli v prilogi.

*Slika 1:* Gibanje realnega efektivnega deviznega tečaja v Sloveniji v obdobju 1992-2000



Vir: Banka Slovenije.

Problem uporabe kazalcev realnega deviznega tečaja je, da se realni devizni tečaj spreminja zaradi dveh skupin dejavnikov (Saygili, Sahingeyoglu, Ozbay, 1998, str. 2):

- tistih, ki povzročijo premik ravnotežnega tečaja, kot so spremembe v tehnologiji, razlike v produktivnosti in šoki s strani pogojev menjave ter
- dejavniki, zaradi katerih pride do začasnega odstopanja od ravnotežnega tečaja, kot je kreditna rast, državna potrošnja in plačilnobilančna dogajanja.

#### *Realni devizni tečaj v državah v tranziciji*

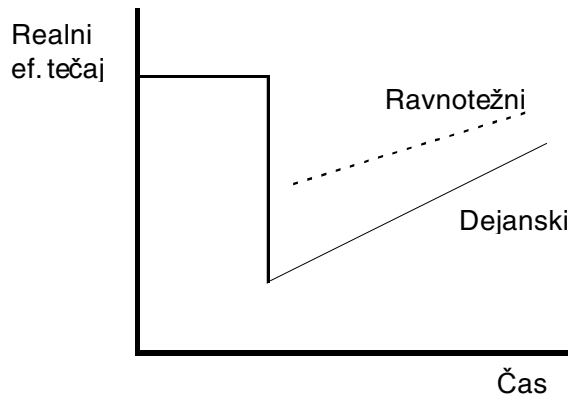
Uporaba realnega deviznega tečaja kot kazalca konkurenčnosti gospodarstva je lahko sporna, saj vsebuje predpostavko, da se ravnotežni realni devizni tečaj ne spreminja. Posebej to velja za države v tranziciji. *Ravnotežni* devizni tečaj v državah v tranziciji namreč apreciira (glej *slika 2*) iz različnih vzrokov, med drugim zaradi prestrukturiranja gospodarstva, povečanja produktivnosti in prilagajanja cen.

Halpern in Wyplosz s *sliko 2* ponazarjata svojo domnevo o razvoju dejanskega in ravnotežnega realnega deviznega tečaja tranzicijskih držav v času. Dejanski realni devizni tečaj v deželah v tranziciji najprej deprecira bolj kot bi bilo potrebno za prehod na ravnotežno raven (*»overshooting«*), zato je najprej domača valuta zelo podcenjena. S časom realni devizni tečaj apreciira. Razloga sta dva:

<sup>4</sup> Več kazalcev realnega efektivnega deviznega tečaja uporabljamo, ker ima vsak izmed njih določene prednosti in slabosti ter ker s tem pridobimo bolj popolno sliko gibanja konkurenčnosti. Več o tem glej npr. v Marsh, Tokarick (1994). Vendar tudi uporaba več kazalcev ne omogoča natančne ocene konkurenčnosti gospodarstva, zato se je potrebno opreti še na druge kazalce, kar bomo v nadaljevanju tudi naredili.

- vračanje k ravnotežju, kar pomeni «popravek» prevelike začetne depreciacije in
- nadaljnja apreciacija ravnotežnega realnega deviznega tečaja, ki odraža relativno izboljšanje produktivnosti, ki je posledica transformacijskega procesa. Stopnja apreciacije realnega deviznega tečaja je večja, če je tržni sistem bolj izpopolnjen in če je akumulacija kapitala v gospodarstvu hitrejša (Halpern, Wyplosz, 1996, str. 12).

Slika 2: Realni devizni tečaj v deželah na prehodu.



Vir: Halpern, Wyplosz, 1996, str.11.

Razlogi, zakaj lahko pride do realne apreciacije deviznega tečaja (Halpern, Wyplosz, 1996, str. 15), so:

- Domači proizvajalci v menjalnem sektorju povečajo kvaliteto proizvodov, kar se odrazi na izboljšanju pogojev menjave.
- Plače v nemenjalnem sektorju rastejo relativno glede na plače v menjalnem sektorju (na začetku so nižje in se nato prilagodijo).

\* \* \*

Ugotovili smo, da apreciacija domače valute ne pomeni nujno izgube konkurenčnosti gospodarstva, saj lahko tudi ravnotežni realni devizni tečaj v času apreciira. Iz *slike 1* je razvidno, da je bila v Sloveniji apreciacija domače valute najmočnejša v letu 1994 in v začetku leta 1995. To bi lahko povzročilo problem konkurenčnosti gospodarstva.

Za obdobje od leta 1994 dalje, ki ga v nadaljevanju obravnavamo, bomo najprej še natančneje pokazali gibanje realnega efektivnega deviznega tečaja. Izmed prej omenjenih indeksov realnega deviznega tečaja, ki jih izračunavamo za Slovenijo, omogoča realni efektivni tečaj, deflaciran z relativnimi stroški dela na enoto proizvoda, vpogled v domače dejavnike konkurenčnosti (glej *sliko 3*).

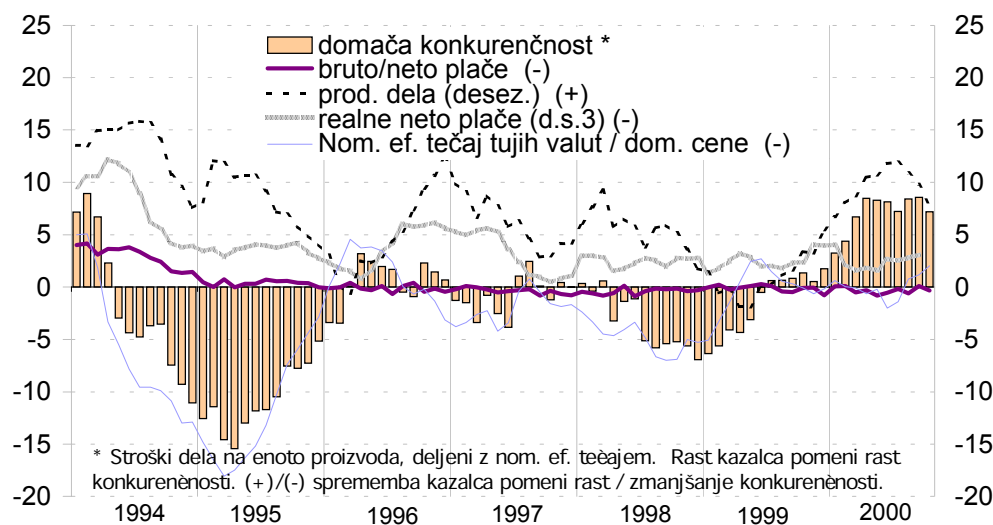
Med dejavniki konkurenčnosti so v *sliki 3* razvidni:

- realne neto plače,
- davčna obremenjenost plač,
- produktivnost dela ter
- gibanje nominalnega efektivnega deviznega tečaja v primerjavi z gibanjem domačih cen.

Prva stvar, ki je pomembna je, kako se gibljejo realne plače glede na produktivnost dela<sup>5</sup>. Te so z izjemo nekaj obdobji zaostajale za rastjo produktivnosti dela. Za obdobje največje apreciacije (leto 1994 in v začetku leta 1995) je iz *slike* razvidno še, da je takrat rast domačih cen bistveno presegala spremembe v nominalnem efektivnem deviznem tečaju. V vseh naslednjih letih so bile te razlike manjše.

<sup>5</sup> Za analizo konkurenčnosti je važno, kako se gibljejo ta razmerja doma glede na tujino. Hitrejša rast produktivnosti v Sloveniji glede na partnerje pomeni apreciacijo ravnotežnega deviznega tečaja.

Slika 3: domači elementi konkurenčnosti (letne stopnje rasti v %)



Vir: Banka Slovenije, SURS.

Na podlagi navedenega je težko oceniti ali apreciacija/deprecijacija kot jo kažejo kazalci realnega deviznega tečaja pomeni dejansko izgubo/povečanje konkurenčnosti ali pa gre le za premik ravnotežnega deviznega tečaja. Pri oceni si zato pomagamo še z drugim kazalci, kar bomo naredili v nadaljevanju. Osredotočili se bomo na analizo tržnega deleža, analizo pa bi lahko dopolnili še z drugimi pristopi npr. z analizo dobička menjalnega sektorja<sup>6</sup>.

## 2. ANALIZA TRŽNEGA DELEŽA

Ena izmed možnosti dopolnitve analize konkurenčnosti s pomočjo indeksov realnega deviznega tečaja je analiza tržnega deleža, ki jo obravnavamo v nadaljevanju. Gibanje tržnih deležev je najboljšo merilo za ocenjevanje dosežkov izvoznega dela gospodarstva.

V tem prispevku bomo pokazali dva različna pristopa tovrstne analize:

- največji del poglavja bo namenjen t.im. »constant market share analysis«, ki temelji na primerjavi (izvoznih) dosežkov domačega gospodarstva z dosežki konkurence (torej bomo uporabljali podatke o slovenskem izvozu in o izvozu partneric)
- zgornje rezultate bomo dopolnili z analizo tržnih deležev, kot jih opredelimo običajno, in sicer kot gibanje deleža izvoza blaga domače države v uvozu držav partneric.

### »Constant market share« analiza

Omenjana analiza pojasnjuje spremembe v izvozu (blaga) posamezne države med dvema obdobjema s štirimi različnimi dejavniki (Feldman, 1994, str. 7):

1. učinek rasti trga (*global market growth effect*),
2. učinek sestave blaga (*commodity composition effect*), ki pomeni, da država izvažata blago, za katerega raste povpraševanje po drugačni stopnji, kot je povprečje za tekmice,
3. učinek regionalne strukture menjave (*market distribution effect*), ki pomeni, da država izvažata na trge, za katere raste povpraševanje po drugačnih stopnjah od povprečja za tekmice in
4. učinek konkurenčnosti (*competitiveness residual*), ki predstavlja tisti del spremembe, ki je ne moremo pripisati prvih trem učinkom in ki nas v nadaljevanju najbolj zanima.

<sup>6</sup> Podjetja lahko na zaostrene pogoje na trgu reagirajo z znižanjem cen in s tem z zmanjšanjem dobička. Na ta način ohranjajo tržni delež, vendar na dolgi rok takšna strategija ni vzdržna.

Formalno zapišemo razčlenitev spremembe vrednosti izvoza posamezne države ( $\Delta X$ ) na štiri, zgoraj omenjene učinke, takole:

$$\Delta X = \sum_i r X_i \quad (1)$$

$$+ \sum_i r_i X_i - \sum_i r X_i \quad (2)$$

$$+ \sum_i \sum_j r_{ij} X_{ij} - \sum_i r_i X_i \quad (3)$$

$$+ \Delta X - \sum_i \sum_j r_{ij} X_{ij} \quad (4)$$

Posamezne oznake pomenijo:

- $r$  - odstotna sprememba izvoza v državah teknicah
- $r_i$  - odstotna sprememba izvoza proizvoda  $i$  v državah teknicah
- $r_{ij}$  - odstotna sprememba izvoza držav konkurent proizvoda  $i$  na trg  $j$
- $X_i$  - slovenski izvoz proizvoda  $i$
- $X_{ij}$  - slovenski izvoz proizvoda  $i$  na trg  $j$

Razčlenitev spremembe izvoza je zapisana tako, da (1) označuje učinek rasti trga, (2) učinek sestave blaga, ki ga menjamo, (3) učinek regionalne strukture menjave in (4) učinek konkurenčnosti. Iz zapisa je razvidno, da za naše izračune potrebujemo podatke o izvozu blaga, razčlenjene glede na vrsto blaga in razčlenjene regionalno, prav tako pa tudi razčlenjene po obeh kriterijih hkrati. Pri tem se moramo odločiti, katero razčlenitev blaga po skupinah uporabiti ter s katerimi državami želimo primerjati naše izvozne dosežke.

Najprej smo določili skupine blaga, ki nas zanimajo. Odločili smo se, da pri razčlenitvi izvoza na blagovne skupine, uporabimo razčlenitev blagovnih tokov na podlagi Standardne mednarodne trgovinske klasifikacije (SITC)<sup>7</sup>, ki razčlenja menjavo blaga na 10 skupin. Pri tem prvih pet skupin blaga (skupine 0-4) predstavlja menjavo primarnih proizvodov, preostalih pet (skupine 5-9) pa menjavo industrijskega blaga<sup>8</sup>. Tako razčlenjene podatke imamo na razpolago tudi za Slovenijo.

Naslednja odločitev se nanaša na opredelitev držav (konkurence), s katerimi želimo primerjati domače dosežke. Slovenska blagovna menjava je najbolj močno osredotočena na trge Evropske unije, kjer prodamo okrog 65% celotnega izvoza blaga, pri čemer predstavlja nekaj manj kot polovico tega zneska menjava z Nemčijo. Za Slovenijo sta pomembna še naslednja trga: države CEFTA (7,3% delež izvoza v letu 1999) in Hrvaška (7,9%). Zato smo se odločili, da bomo kot osnovo za primerjavo slovenskih izvoznih rezultatov uporabili podatke za te trge.

Ob upoštevanju razpoložljivosti podatkov je naša opredelitev konkurentov naslednja:

- Najpomembnejše partnerice iz območja EU: Nemčija (tja smo v letu 1999 izvozili 30,7% celotnega izvoza), Francija (5,7%), Italija (13,8%) in Avstrija (7,3%). V nadaljevanju za njih uporabljamo označbo EU(4).
- Najpomembnejše partnerice iz skupine CEFTA: Češka (1,9%), Madžarska (1,7%) in Poljska (2,2%). V nadaljevanju prispevka za njih uporabljamo izraz CEFTA(3). Preostale države iz te

<sup>7</sup> Skupine Mednarodne trgovinske statistike so naslednje: 0 – živila in žive živali, 1 – pijače in tobak, 2 – surove snovi, razen goriv, 3 – mineralna goriva in maziva, 4 – živalska in rastlinska olja in maščobe, 5 – kemični proizvodi, 6 – izdelki, razvrščeni po materialu, 7 – stroji in transportne naprave, 8 – razni gotovi izdelki in 9 – drugo blago in transakcije.

<sup>8</sup> Uporabili smo podatke OECD, in sicer iz različnih števil International Trade by Commodities Statistics.

skupine kot partnerice v menjavi niso tako pomembne, pa tudi z zadosti razčlenjenimi podatki zanje ne razpolagamo.

- Podatkov o menjavi s Hrvaško nismo upoštevali, ker nimamo na razpolago dovolj razčlenjenih podatkov.

\* \* \*

Na podlagi teh podatkov smo ocenili prispevke posameznih učinkov k celoletni spremembi izvoza blaga v posameznem letu in te prikazujemo v naslednji tabeli.

Tabela 1: Razčlenitev spremembe izvoza blaga na štiri učinke (v mio USD)

	spr. izvoza	rast trga	struktura blaga	reg. struktura	konkurenčnost
1995	1488	1545	-51	14	-20
1996	-6	112	-33	-53	-32
1997	59	-50	-14	-53	176
1998	682	497	10	143	32
1999	-505	-109	-158	34	-271
povprečje	344	399	-49	17	-23

Viri: SURS, OECD, lastni izračuni.

V obdobju od leta 1995 do vključno leta 1999 se je izvoz povprečno letno povečal za nekaj več kot 340 mio USD. Ker nas najbolj zanima, kaj lahko rečemo o konkurenčnosti gospodarstva v obravnavanem obdobju, najprej pogledimo, kako se je spreminjal izvoz blaga zaradi sprememb v konkurenčnosti. Iz tabele je razvidno, da je imela konkurenčnost v nekaterih letih negativne vplive na tokove izvoza blaga, v nekaterih letih pa so bili le-ti pozitivni. Za celotno obdobje ne moremo reči, da se je konkurenčnost gospodarstva bistveno poslabšala. Negativni vplivi prevladujejo predvsem zaradi izrazito negativnega vpliva v letu 1999 (glej še *tabelo 3* v nadaljevanju).

Ker smo vsakega izmed navedenih učinkov spremljali tudi glede na skupino partneric (se pravi ločeno za EU(4), CEFTA(3) in ostale države), v nadaljevanju v *tabeli 2*, prikazujemo, kako se je konkurenčnost spreminjala do posameznega trga.

Tabela 2: Razčlenitev učinka konkurenčnosti glede na posamezne trge (v mio USD)

	SKUPAJ	EU(4)	CEFTA	OSTALO
1995	-20	147	-41	-127
1996	-32	-76	-20	64
1997	176	86	-6	97
1998	32	-34	-3	69
1999	-271	-152	18	-137
povprečje	-23	-6	-10	-7

Viri: SURS, OECD, lastni izračuni.

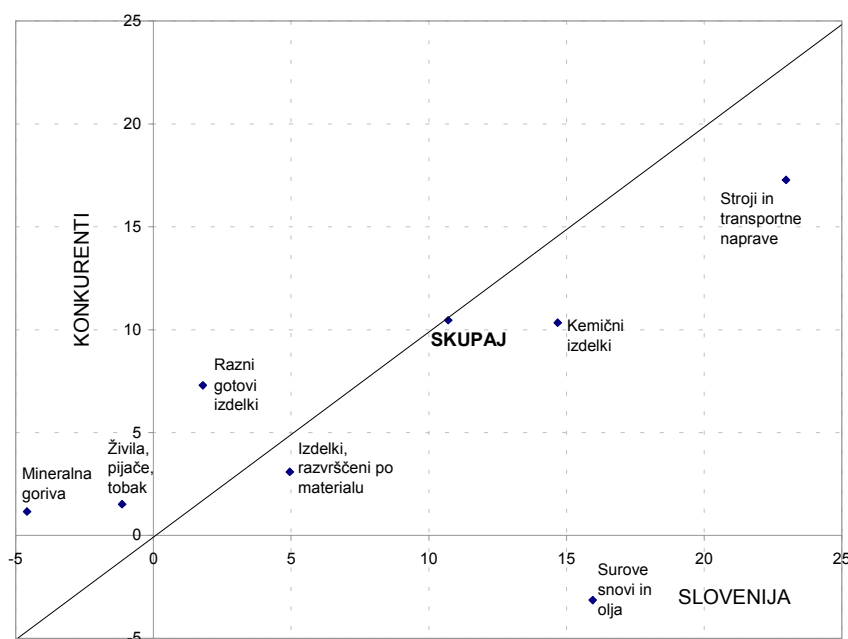
Ugotovili smo, da težko sklepamo, da bi se v celotnem obravnavanem obdobju konkurenčnost bistveno spremenila. Na podlagi rezultatov, prikazanih v *tabeli 2*, pa lahko sklepamo, da se je konkurenčnost Slovenije do držav CEFTA v obravnavanem obdobju bistveno poslabšala, zlasti v prvem delu obdobja, ki ga analiziramo<sup>9</sup>. To bo razvidno tudi v naslednji točki, ko bomo prikazali gibanje deležev izvoza blaga posameznih držav (Slovenije in CEFTA(3)) v uvozu EU(11).

<sup>9</sup> Negativni vplivi sprememb na izvoz blaga zaradi poslabšane konkurenčnosti do držav CEFTA(3) izgledajo majhni. Vendar je treba upoštevati, da je delež slovenskega izvoza v države CEFTA(3) vsaj desetkrat manjši kot delež izvoza v države EU(4). V obdobju 1994-1999 smo v države EU(4) povprečno letno izvozili za 4.755 mio USD blaga, v države CEFTA(3) pa le za 402 mio USD blaga letno.

Ugotovimo lahko še naslednje (glej predvsem *tabelo 1*):

- Največji del vsakoletne spremembe slovenskega izvoza blaga je pojasnjen z rastjo trga. To je skladno z rezultati več analiz, ki ugotavljajo, da je elastičnost izvoza blaga glede na tuje povpraševanje visoka. Rast izvoza blaga je bila tako visoka v letih visokega uvoznega povpraševanja in nizka v letih, ko je bilo le-to nizko<sup>10</sup>. Močna povezava med rastjo našega izvoza in rastjo trga zanj, je tudi pojasnilo za nižjo stopnjo rasti izvoza blaga v letih 1995 in 1996, ki je bila tudi posledica počasnejše rasti v državah EU<sup>11</sup>.
- Izračuni nadalje kažejo, da slovenska podjetja izvažajo blago, po katerem raste povpraševanje počasneje od povprečja<sup>12</sup>. Če pogledamo podatke pozorneje (*slika 5*), tudi ugotovimo, da Slovenija izvozne strukture blaga v celotnem obdobju ni bistveno spremenila, medtem ko so države CEFTA(3) to naredile.
- Regionalna struktura blagovne menjave v obravnavanem obdobju ni imela negativnega prispevka k spreminjanju vrednosti izvoza blaga. Vplivi regionalne strukture so v posameznih letih različno vplivali na uspešnost slovenskih izvoznikov.

*Slika 4:* Primerjava stopenj rasti slovenskega izvoza in izvoza partneric po skupinah blaga v obdobju 1997-1999 glede na obdobje 1994-1996 (spremembe v %)



Viri: Statistični urad RS, OECD in lastni izračuni.

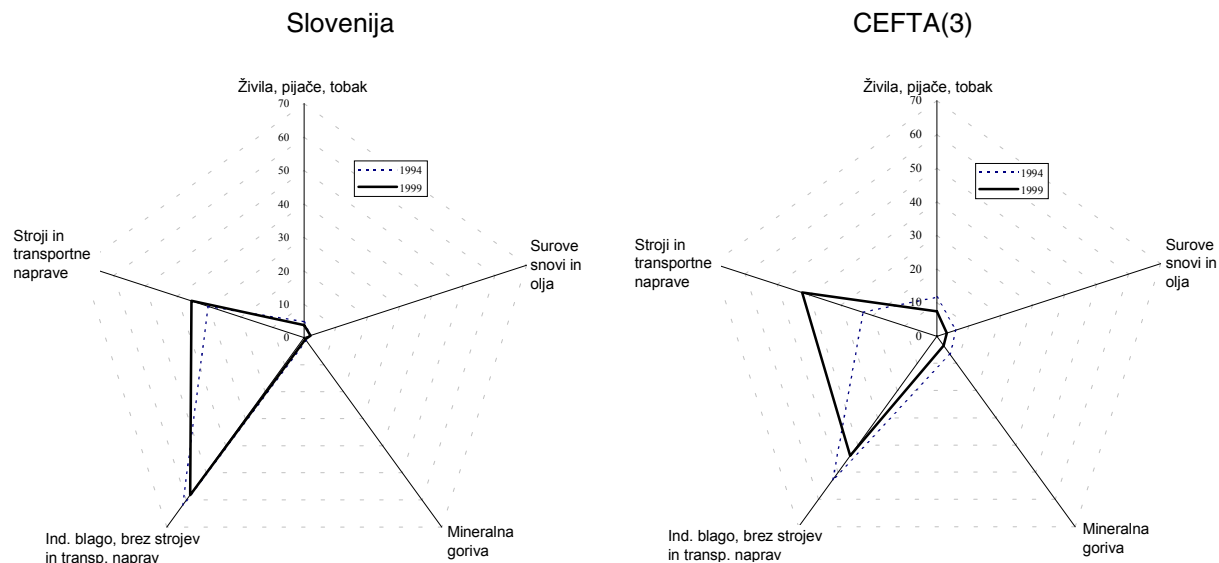
<sup>10</sup> V našem primeru na spremembe v vrednostih izvoza in uvoza blaga vplivajo tudi medvalutna razmerja, saj uporabljamo podatke, izražene v ameriških dolarjih in ne »količinske« podatke.

<sup>11</sup> Kot izhaja iz *tabele 1*, je bil v teh letih (neposredno po obdobju močnejše apreciacije domače valute) tudi vpliv konkurenčnosti negativen, vendar le malo.

<sup>12</sup> Primer tega je skupina izdelki, razvrščeni po materialu – SMTK 6 (glej *slika 4*), kjer so negativni učinki blagovne strukture menjave največji. Povpraševanje po tem blagu raste počasneje od povprečja (čeprav v Sloveniji hitreje kot v državah partnericah), pri tem pa ima Slovenija v tej skupini četrtno celotne menjave, države partnerice pa okrog 17%.



Slika 5: Primerjava sprememb v izvozni strukturi Slovenije in držav CEFTA(3)



Viri: SURS, OECD, lastni izračuni.

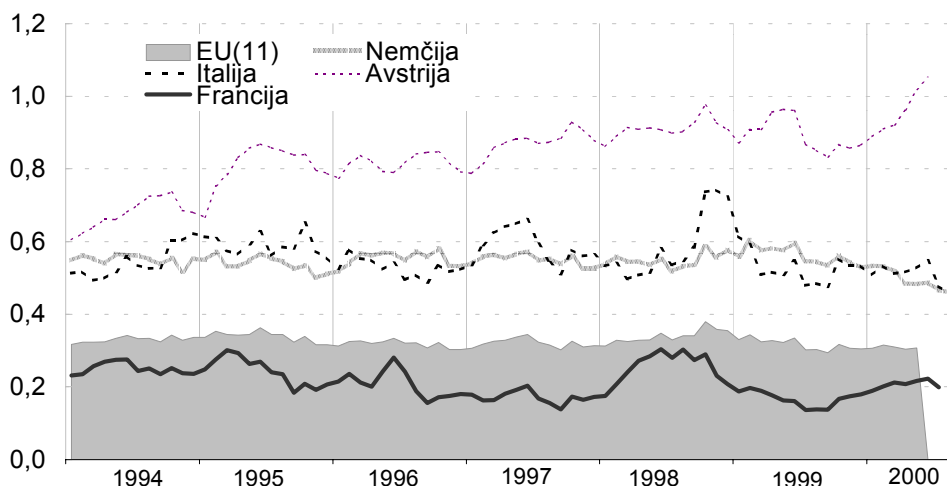
Zaključki, ki jih lahko naredimo na osnovi zgoraj predstavljene analize tržnega deleža, so naslednji:

- ⇒ Največji del vsakoletne spremembe slovenskega izvoza blaga je pojasnjen z rastjo trga.
- ⇒ Struktura blaga, ki ga menjamo je neugodna, saj je menjava bolj skoncentrirana v proizvodih, kjer so stopnje rasti nižje od povprečja.
- ⇒ Regionalna struktura ni imela negativnih vplivov na izvoz blaga.
- ⇒ O konkurenčnem položaju slovenskega gospodarstva ne moremo reči da se je v tem obdobju bistveno spremenil oz. vplival na izvozne rezultate, pokazali pa smo da se je pa konkurenčnost bistveno poslabšala do držav CEFTA(3).

#### Analiza tržnih deležev Slovenije in držav CEFTA(3) na trgu EU(11)

Večji del slovenskega izvoza (približno dve tretjini) gre v države Evropske unije. Gibanje slovenskega tržnega deleža na trgih EU je razvidno iz slike 6 in tabele 3.

Slika 6: Deleži slovenskega izvoza blaga v uvozu EU(11) in posameznih držav članic (v%, d. s. 3)



Vir: Statistični urad RS, Monthly Statistics of International Trade (OECD).

Slovenija je v obravnavanem obdobju na trgih držav EU(11) dosegala tržni delež v razponu od 0,318% (v letih 1996 in 1999) ter 0,339% (v letih 1995 in 1998). Kljub temu, da so slovenska podjetja v posameznih letih pridobila ali izgubila tudi do 6% tržnega deleža, se v celotnem obdobju njihov položaj

na za nje najpomembnejšem trgu Evropske unije ni bistveno spremenil. Torej ne moremo govoriti o bistvenem izboljšanju ali poslabšanju njihovega položaja oz. konkurenčne sposobnosti. Majhne spremembe tržnega deleža v obravnavanem obdobju kažejo na majhne strukturne spremembe<sup>13</sup>. Večje medletne spremembe so se dogajale na posameznih trgih, zlasti na Francoskem, vendar to težko pripišemo spreminjanju konkurenčne sposobnosti v odnosu do tega trga.

V *sliki 6* smo tržni delež Slovenije na posameznem trgu opredelili kot slovenski izvoz na to področje oz. državo v primerjavi z uvozom tega področja oz. države. Slabost te primerjave je v tem, da v uvozu držav partneric predstavlja znaten delež tudi uvoz nafte. Ker Slovenija te ne izvažata, nas ne zanima, kako raste (vrednostno in/ali količinsko) tovrstna menjava, saj le zabriše »prave« tržne deleže, ki nas zanimajo. Zato smo v *tabeli 3* te učinke izločili in primerjali rezultate.

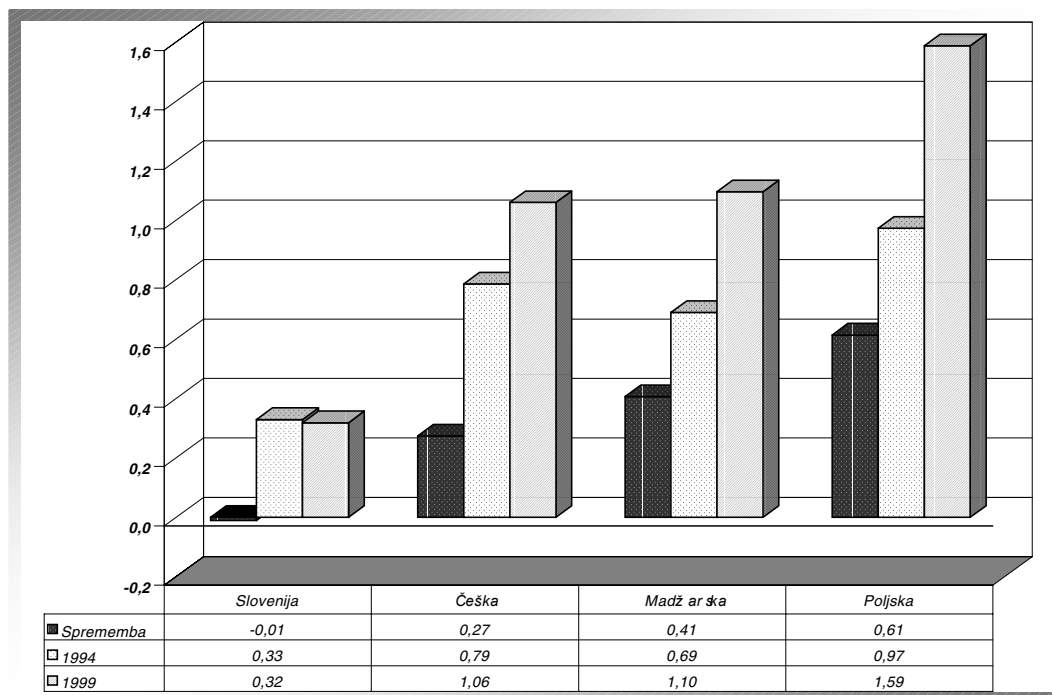
Tabela 3: tržni delež Slovenije na trgih EU(11) z in brez vključene menjave nafte

	Tržni delež		Sprememba tržnega deleža	
	Skupaj	Brez nafte *	Skupaj	Brez nafte *
1993	0,3209	0,3378	...	...
1994	0,3295	0,3553	2,7	5,2
1995	0,3393	0,3636	3,0	2,3
1996	0,3183	0,3451	-6,2	-5,1
1997	0,3200	0,3469	0,5	0,5
1998	0,3388	0,3593	5,9	3,6
1999	0,3185	0,3388	-6,0	-5,7

\* Izločili smo skupino 3 po Standardni mednarodni trgovinski klasifikaciji (Mineralna goriva in maziva).

Ugotovimo lahko, da izključitev menjave nafte iz tokov izvoza in uvoza blaga vpliva na nekoliko drugačno sliko gibanja slovenskih tržnih deležev na trgih držav EU(11), vendar zaključki niso spremenjeni. V letu 1998 je bil očitno porast tržnega deleža manjši kot smo ocenili najprej, na kar je vplivala nizka cena nafte na svetovnih trgih (zagotovo je imela pocenitev naftnih derivatov v tem letu za približno tretjino večji vpliv na spremembe v vrednostih izvoza/uvoza, kot pa spreminjanje količin menjave). Za leto 1999 je ugotovitev ravno obratna, čeprav razlika med obema izračunoma ni tolikšna.

Slika 7: delež Slovenije in CEFTA(3) na trgu EU(11) v letu 1994 in 1999 (v%) ter razlika (v odstotnih točkah)



Vir: Statistični urad RS, Monthly Statistics of International Trade (OECD).

<sup>13</sup> To izhaja iz dejstva, da je struktura izvoza blaga v celotnem obdobju ostala praktično nespremenjena.

Na koncu smo pogledali še, kako so države CEFTA(3) in Slovenija spremenile tržni delež na trgu EU(11) v obdobju od leta 1994 do leta 1999, da bi preverili trditve, da je Slovenija izgubila konkurenčnost do držav CEFTA. Iz *slike 7* je razvidno, da so konkurentke iz CEFTA(3) v obravnavanem obdobju bistveno povečale tržne deleže, za razliko od Slovenije, za katero smo ugotovili, da ji to v obravnavanem obdobju ni uspelo. Najbolj sta bili pri tem uspešni Poljska in Madžarska, ki sta delež povečali za okoli 60%. Manjše, a še vedno zelo veliko je povečanje tržnega deleža Češke (za okrog 35%). Slovenski tržni delež se ni bistveno spremenil.

### 3. SKLEP

V prispevku smo pogledali, kako se je gibal konkurenčnost slovenskega gospodarstva v obdobju 1994 – 1999. Najpogosteje se konkurenčnost gospodarstva ocenjuje na podlagi realnega deviznega tečaja. Ugotovili smo, da je bil realni učinkoviti tečaj tolarja v povprečju leta 1999 višji kot v letu 1994, torej da je domača valuta v omenjenem obdobju appreciirala, kar naj bi pomenilo poslabšanje konkurenčnega položaja gospodarstva. Appreciacija je bila močna zlasti v začetnem obdobju, kar bi lahko povzročilo probleme konkurenčnosti gospodarstva.

Uporaba samo kazalcev realnega deviznega tečaja kot kazalca konkurenčnosti gospodarstva je lahko sporna, saj vsebuje predpostavko, da se ravnotežni realni devizni tečaj ne spreminja. Ta pogoj pa ni nujno izpolnjen, posebej ne v državah v tranziciji. Zato smo ugotovitve dopolnili z analizo tržnih deležev, ki so najboljše merilo za ocenjevanje dosežkov izvoznega dela gospodarstva.

Z rezultati analize tržnih deležev (»constant market share analysis«) smo prišli do nekaj novih spoznanj, potrdili pa smo tudi nekaj že znanih ugotovitev. Med prve sodi ugotovitev, da se konkurenčnost Slovenije do konkurentk iz Evropske unije ni bistveno spreminjala, se je pa poslabšala v odnosu do konkurentk iz držav CEFTA. Slednje so uspeli v obdobju od leta 1994 dalje bistveno povečati tržne deleže na trgu EU, zlasti Poljska in Madžarska (za okoli 60%). V drugo skupino ugotovitev pa sodi potrditev pomembnosti rasti trga (tujega povpraševanja) za rast izvoza blaga, ter potrditev dejstva, da ostaja struktura slovenskega izvoza blaga precej konstantna.

#### Literatura:

1. Bassett Sheila: Slovenia: Measures and Assessment of External Competitiveness, International Monetary Fund, January, 1997, interno gradivo.
2. Feldman Robert A.: Measures of External Competitiveness for Germany, International Monetary Fund, Working Papers 113, Washington: 1994.
3. Halpern Laszlo, Wyplosz Charles: Equilibrium Exchange Rates in Transition Economies, International Monetary Fund, Working Papers 125, 1996.
4. Lipschitz Leslie, McDonald Donogh: Real Exchange Rates and Competitiveness: A Clarification of Concepts and Some Measurements for Europe, International Monetary Fund, Working Papers 25, 1991.
5. Marsh, Ian W., Tokarick, Stephen P.: Competitiveness Indicators: A Theoretical and Empirical Assessment, International Monetary Fund, Working Papers 29, 1994.
6. Saygili Mesut, Sahinbeyoglu Gulbin, Ozbay Pinar: Competitiveness Indicators and the Equilibrium real exchange Rate Dynamics in Turkey, Discussion Paper, June 1998, The Central Bank of the Republic of Turkey.

#### Viri:

1. OECD: International Trade By Commodities.
2. OECD: Monthly Statistics of International Trade.
3. Statistični urad RS (MES datoteka).

PRILOGA:

Tabela: osnovni podatki za obdobje 1992-2000 (letne stopnje rasti)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000*
Tekoči račun plačilne bilance									
- v mio USD	925	192	573	-99	31	11	-147	-783	-376
- v % BDP	7,4	1,5	4,0	-0,5	0,2	0,1	-0,7	-3,9	-2,4
Saldo blagovne menjave									
- v mio USD	789	-154	-336	-953	-825	-776	-789	-1245	-891
- v % BDP	6,3	-1,2	-2,3	-5,1	-4,4	-4,3	-4,0	-6,2	-5,7
Realna rast:									
- izvoz blaga	...	-4,9	3,8	1,2	-0,8	11,7	8,3	4,0	11,7
- uvoz blaga	...	17,7	9,7	11,7	0,6	10,0	10,8	9,3	4,5
Realni efektivni devizni tečaj:									
- cene življenjskih stroškov	18,4	0,7	3,7	10,8	-3,3	0,3	3,9	-0,7	-2,2
- cene proizvajalcev	31,6	-3,8	2,3	9,4	-4,4	-0,6	3,7	-3,4	-5,0
- stroški dela na en. proizvoda	14,6	11,7	1,6	10,1	-1,6	0,4	3,2	0,2	-6,9

\* podatki za prvih deset mesecev leta

Viri: Banka Slovenije, Statistični urad RS, lastni izračuni.